

Csorba Béla

KOSSUTH ŠUMADIJÁBAN

Nemrégiben újabb sajtóadat bukkant fel, mely ismételten bizonyítja, hogy Kossuth Lajos személye mély nyomokat hagyott a szerb nép képzeletvilágában, s azt is, hogy a kormányzó menekülésével kapcsolatos történetek máig érdeklődésre tarthatnak számot a szélesebb közvélemény körében. E prózaepikai hagyomány egyik szegmensére Gerő András történész könyvét ismertetve néhány évvel ezelőtt magam is felhívtam a figyelmet.¹ Részben ennek, részben Dušan Matić egy korábban publikált naplójegyzetének hatására² Jung Károly először egy újságcikkben, később pedig egy tanulmányban³ járta körül tüzetesen a kérdést, tisztázta a történeti irodalom Kossuth és Kossuthné menekülésével kapcsolatos, nemegyszer ellentmondásos magyar és szerb adatait, s kiemelte a kormányzóra vonatkozó, egyelőre csak nyomokban ismert szerb mondakör folklorisztikai és komparatisztikai jelentőségét, véleményem szerint teljes joggal feltételezve azt is, hogy „valószínűnek vehető, hogy a népi képzelet Kossuthné utazását alakította át Kossuth utazásává...”⁴ Tény, hogy Kossuth Lajos sohasem járt Szerbiában, az országhatárt Orsovánál lépte át, mind magát, mind kíséretét a török katonaság védelmére bízva. További sorsát mai életrajzírója így összegzi: „Vidini, majd sumlai tartózkodás után 1850 áprilisától 1851 szeptemberéig a kis-ázsiai Kütahyában volt internálva. Ezt követően angliai, majd féléves amerikai útja után, 1852 nyarán Londonban telepedett le, 1861 májusában Itáliába költözött, előbb Genovába, majd 1865-ben Turinba. (1874 tavasza és 1881 tavasza között a várostól nyolc kilométerre fekvő Baraccone di Collegnóban élt.)”⁵

Minderre azért fontos ismételten felhívni a figyelmet, mert a szerbiai nyugdíjasok feltételezhetően jelentős olvasótáború belgrádi kéthetilapjában a közelmúltban egész oldalas népszerűsítő történeti tárca jelent meg *Mađarski bundžija skriva se u Šumadiji* (anyanyelvünkre fordítva: A magyar lázadó Šumadijában bujkál) címmel.⁶ A cikk szerzője nem teljesen járatlan a Kossuth-életrajzban, néhány dolgot azonban rosszul ismer. Példának okáért úgy tudja, hogy kezdeti sikerei ellenére a szabadságharc azért bukott meg, mert „a magyar nemzetiségű főtisztek elhagyták, és hűségnyilatkozatukat fejezték ki a bécsi Habsburg koro-

na iránt”. Később azt írja, hogy Kossuth a török fővárosban telepedett le, amerikai útját pedig azzal magyarázza, hogy London nem volt elég biztonságos a számára. Mindez azonban kevésbé érdekes a számunkra. Sokkal fontosabb a tárca címében, majd a szövegben is kifejezésre juttatott információ a magyar szabadságharc vezérének űumadijai rejtőzködéséről. „Miután Kossuthot (...) cserbenhagyták, meneküléséhez az egyetlen lehetőséget az áttekinthetetlen űumadijai erdők jelentették, amelyeket halászladikon ért el, felesége és három gyermeke társaságában. A pedáns bécsi tábornoki kar hamar jelentette Belgrádba a szerb hatóságnak, hogy törekedjenek elfogni a menekülteket, és jutalom ellenében adják át őket az osztrákoknak. Minthogy a szerb önkéntesek között akkor már voltak a bánási harcterekről visszatért sebesültek, reálisan elvárható volt, hogy a szerbek nem fogják kímélni, hiszen nekik rengeteg keserűséget okozot...”⁷ Mint tudjuk, Kossuthot a magyar főtisztek nem hagyták cserben, az emigráció útját jól megfontoltan, tudatosan választotta. A török fennhatóság területére lépve nem tartózkodott mellette családjá, s az is pontatlan – noha a magyar történeti köztudatban is egy ideig így élt –, hogy a Dunán áthajózva menekült meg üldözői elől.⁸ Arról nem is szólva, hogy – mint már mondtuk – Szerbiában sohasem járt. Üldözőinek azonban nem voltak pontos ismereteik menekülésének körülményeiről, ezt látszik alátámasztani a Belgrádban 1849. szeptember 19-én kiadott 74. számú parancs (sajnos sem pontos forrását, sem címzettjét, sem pedig aláíróját nem közli Stanimir Božanić): „Mayerhofer úr (Ausztria belgrádi főkonzuljáról, majd az osztrák–szerb seregek tábori főnökéről van szó – Cs. B. megjegyzése) múlt hónap 20-ai levelének másolatából láthatja (vagy láthatják – Cs. B. megjegyzése), hogy ő itt a Belügyminisztériumot tájékoztatja /arról/ – és ez a mi igazságügyünket is kötelezi – hogy a hírhedt Kossuth Lajos a jól ismert zimonyi tolmács társaságában Kontunac Selešben van.⁹ Ők a török vidékeken keresztül szándékoznak menekülni. Ezért azt követelik, hogy ügyeljenek rájuk, tegyék meg a szükséges intézkedéseket, és fogják el őket. Közölték, hogy azon személy, akinek Kossuthot sikerül elfogni és átadni a hatóságnak, jutalomként jelentős összeget fog kapni.

Az elfogáshoz szükségintézkedések foganatosítandók, megjegyezve, hogy ő, Kossuth Lajos, különféle útlevelekkel lehet ellátva. De könnyűszerrel felismerhető megritkult hajáról, és arról, hogy feleségével és három gyermekével együtt utazik...”¹⁰ Tegyük hozzá, ekkor már bottal üthették az üldözött nyomát, hiszen még augusztus 17-én (más adatok szerint egy nappal később) átlépte a magyar–török határt. Egyáltalán nem kizárt – és ez egybevág Jung tanulmányának adataival, különösen azokkal, amelyek Ilija Garašanin szerb belügyminiszter ténykedésére vonatkoznak –, hogy a szerb állami szervek egyáltalán nem voltak érdekeltek Kossuth elfogásában, mi több az előrelátó szerb államférfi később bizonyíthatóan háttértámogatást nyújtott Kossuthné Magyarországról Szerbián át történő kimenekítéséhez. Csak ezzel lehet magyarázni a 74. számú parancs teljes egy hónapos késését Mayerhofer leveléhez képest.

Külön figyelmet érdemel az idézett szövegben az a megjegyzés, hogy Kosuth „a jólismert zimonyi tolmács társaságában van” („ima u svom sostavu dobro poznatog bivšeg zemunskog tolmača”). Ki lehetett a Mayerhofer illetve a szerb hatalmi szervek előtt „jólismert” személy? Alighanem arra a Szöllősy Nagy Ferenc nevű kalandorra kell gondolnunk, aki változatos pályája során volt az osztrák császár katonája, az oroszok ellen küzdő török tiszt, később a bécsi kormány diplomáciai tolmácsa, majd a Honvédelmi Bizottmány titkára – ebbéli minőségében Kossuthal együtt lépte át a magyar–török határt –, végül pedig a szabadságharcos magyar emigrációról jelentő osztrák kém. Elgondolkodtató, hogy rá a minisztériumi leirat megfogalmazói külön felhívják a figyelmet. Ez arra enged következtetni, hogy – egy ma elterjedt kifejezéssel élve – már korábban a szerb állami szervek „látókörébe” került.¹¹ Sőt az sem kizárt, hogy szolgálatait a térség több hatalmi központja – akár Belgrád is – felhasználta.

A parancshoz részletes „personalno opisanije”-t, személyleírást, sőt jellemrajzot is mellékeltek, eszerint a „negyvenöt” éves „Ludvik (zvani Lajoš) Košut” nős, protestáns hitvallású; beszél németül, magyarul, tótul, latinul és franciául, foglalkozása ügyvéd és újságíró, utoljára Magyarország Országos Honvédelmi Bizottmányának az elnöke. Testalkata: középmagas, nyurga; homloka magas, haja fekete, szemei kékek és mélyen ülők, szakálla és bajusza fekete...”

A tárcaíró megállapítja: „Hiába állítottak azonban csapdákat és indítottak hajtóvadászatot a šumadijaiak, mert a magyar lázadás vezére nem volt sehol, noha voltak bizonyítékai annak, hogy épp itt haladt keresztül.” Argumentumokkal Božanić nem hozakodik elő, hiszen bizonyítékai nem is maradhattak egy olyan utazásnak, amely sohasem történt meg. Božanić írása mégis értékes, hiszen részbeni kései hajtása a Kossuthhoz kapcsolódó szerb történeti mondakör máig eleven, másfél százados törzsének.

JEGYZETEK

¹ CSORBA, 1998, valamint GERŐ 1998

² MATIĆ, 1994

³ JUNG, 1998, uő. 2002.

⁴ JUNG, 2002. 1107–1113.

⁵ PAJKOSSY, 1998 (1999), 16.

⁶ BOŽANIĆ, 2006

⁷ BOŽANIĆ, 2006, 24.

⁸ Ezzel kapcsolatban JUNG, 2002. 1095–1096. részletesen idézi HAJNALt 1927.

⁹ Hogy pontosan melyik vesztegzárat nevezik Kontunac Selešnek, vagyis Szeles (vagy Szöllős?, esetleg Széles?) Karanténnak, azt egyelőre nem sikerült kiderítenem. Mind a szerb–török, mind pedig a magyar (osztrák)–szerb határon vesztegzárláncot létesítettek a Közel-Kelet felől meg-megújuló veszélyt jelentő pestis- és kolerajárványok

feltartóztatására. Egy „kontumac” Pancsova közelében, a Temes torkolatánál is működött 1726 és 1870 között. Vö. NIKOLIĆ–STOJANČEVIĆ 2002, MATANOVIĆ 2002

¹⁰ Idézi BOŽANIĆ 2006

¹¹ Széchenyi István igen kedvezőtlenül emlékezik meg róla 1841-es zimonyi és belgrádi útja kapcsán, melynek során Szöllösy anyagi természetű szélhámosságba keveredett, sőt, alighanem Széchenyit is megrövidítette: „100 pengő forintomnak nyoma vész – Szöllösyre gyanakszom” – írja június 25-ei naplójegyzetében.

IRODALOM

BOŽANIĆ, STANIMIR

2006 Mađarski bundžija skriva se u Šumadiji. Glas osiguranika (Beograd), 2006. június 8., 24.

CSORBA BÉLA

1998 Kossuth paraćini hintaja. Magyar Szó, Kilátó (Újvidék), 1998. május 16., 10.

HAJNAL ISTVÁN

1927 A Kossuth-emigráció Törökországban. Budapest

JUNG KÁROLY

1998 Sárba ragadt Kossuth Lajos batárja. Kossuth paraćini hintaja 2. Magyar Szó, Kilátó (Újvidék), 1998. június 27., 9.

JUNG KÁROLY

2002 Adatok és legendák Kossuth és Kossuthné menekülésének történetéhez. Híd (Újvidék) LXVI. 1095–1113.

MATANOVIĆ, DAMIR

2002 Svakodnevnica na granici Habsburške monarhije i Osmanskog carstva. Prilozi (Sarajevo), 2002., 31., 95–109.

MATIĆ, Dušan

1994 Dušan Matić Kossuth-legendája. Híd (Újvidék), LVIII. 387–390.

NIKOLOĆ–STOJANČEVIĆ, VIDOSAVA

2002 Uloga Aleksinačkog karantina u migracionim kretanjima u Srbiji i novooslobošenim krajevima do 1878. godine. Traganja. Godišnjak programa za multidisciplinarna istraživanja i zavičaja. 2002., 2.

PAJKOSSY GÁBOR

1998 (1999) Kossuth Lajos. Budapest

SZÉCHENYI ISTVÁN

1982 Napló. Budapest